

מסורת הש"ס
א. פסחים ע"א. יומא
ד.א. וראה פרה פ"ג מ"א.

גרסות
שאנו ראו למצח אינו
מצח בבתי ובלקיש
משפט זה חסר.

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת של שם ה' אמרה תורה "על מצחו תמזין" למד שלא יטיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה בארבע פרשיות שבהם על אחת כמה וכמה שחייב לזכור אותן, ולא להטיח דעתו מהן. ושואלים: ולשיטת ר' שמעון שאמר שהכתוב בא למצח שתמיד מרצה הציץ אף כשאנו על מצח הכהן, והכתיב [והרי נאמר] גם כן "על מצחו ונשא" ומשיבים: מהוא [אוחו כחוב] לקבוע לו מקום הוא דאחא [שבא], שממילים אלה למדים היכן מניח הכהן הגדול את הציץ, אבל לא שהציץ חייב להיות שם תמיד. ושואלים: ור' יהודה, דין זה של לקבוע לו מקום מנא ליה [מנין לו] ומשיבים: נפקא ליה [יוצא, לומד הוא] דבר זה ממה שכתוב "על מצחו" – ללמד שהציץ יהיה מצוי על מצחו. ושואלים: אם כן, לר' שמעון מנין [גם כן] תיפוק ליה [נמצא לו]. ללמד הלכה זו ממה שנאמר "על מצחו" ! ומשיבים: אין הכי נמי [כן] הוא גם כן [ומכאן הוא למד. ושואלים: אלא אם כן, "על מצחו ונשא" מאי עביד ליה [מה עושה הוא בו]. מה הוא למד מחזרה זו? ומשיבים: אמר יוכל היה ר' שמעון לומר] כך בכיבור הכתוב: אם הציץ שלם וראוי למצח – מרצה, שאינו ראוי למצח – אינו מרצה, לאפוקי [הוציא] נשבר הציץ דלא [שאנו] מרצה. ושואלים: ולר' יהודה, נשבר הציץ מנא ליה [מנין לו] שאינו מרצה? ומשיבים: נפקא ליה [יוצא לו, נלמד] הדבר מפני שלא נאמר "ממצחו" אלא "מצחו" וזו לדעתו הרגשה הבאה ללמד: דבר הראוי להיות על מצחו שלו. ור' שמעון: לימוד זה מן הדיוק "מצחו" – לא משמע ליה [אינו נשמע לו, אינו נראה לו], שלדעתו אין כל הברל משמעות לענין זה בין "מצח" ו"מצחו".

ומציעים: נימא [האם נאמר] הני תנאי [תנאים אלה] ר' יהודה ור' שמעון שנחלקו לענין טומאה בכיבור כהני תנאי [כתנאים אלה] אחרים, שאף הם נחלקו באותה בעיה. דתניא [שכן שנינו בכריתא]: אחד זה הכהן הגדול לפני יום הכיפורים ואחד זה הכהן העוסק בשריפת הפרה האדומה מוזין עליו כל שבעה ימים של פרישה מכל מי חטאות של אפר הפרה האדומה שהיו שם במקדש למשמרת, שאם נטמא בטומאת מת באחד הימים לפני פרישתו, וכיון שאין יודעים מתי הוא יום שלישי ושביעי שלו – שבעה ימים, אלא ביום השלישי וביום השביעי בלבד שהרי אם יש לחשוש לטומאתו – די בהזאה זו בלבד כדי לטהרו. ואילו ר' חנינא סגן הכהנים מחלק ואומר: כהן השורף את הפרה מוזין עליו כל שבעה ימים, ואילו כהן גדול ביום הכפורים אין מוזין עליו אלא שלישי ושביעי. ומדייקים: מאי לאו בהא קא מיפלגי [האם לא בנושא זה הם חלוקים], כי ר' מאיר סבר: טומאה של מת רק דחוייה היא בכיבור, ולכן מוים אנו עליו כל שבעה ימים, כדי לטהרו טהרה גמורה, ולצאת מידי כל ספק טומאה. ואילו ר' יוסי סבר: טומאה היתר גמור היא בכיבור, ולכן אין צורך להקפיד כל כך בהזאה. על הצעת הסבר זו תהוים: ותסברא [וכי סבור אתה] שאפשר להבין כך? שכן אי [אם] סבר ר' יוסי כי טומאת מת היתר גמור היא בכיבור –

אחד זה ואחד זה – דיוס הכפורים ופלה. שלישי ושביעי – לפרישתו. כהן השורף בו' – לקמיה מפלס טעמיה. דרבי מאיר סבר דהויה היא בכיבור – ונענין טהרה מעליה, והואה זמניה, וכל יומא חיבל לטפוקי עמא היוס יוס שלישי הוא ולטומאה בשלשה ראשונים, ונשנשה הלחמיוס כל יומא ויומא חיבל לטפוקי מטפיקא שהוא שיעני. ור' יוסי סבר היתר היא בכיבור – דלא מממיה נה, אלא נמעלה בעלמא, דליפנין ממלוס. והזאה כלל למה לי – גמורת שלישי ושביעי.

תוספות

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת – תימה לי: ליפוך, מה לציץ – שכן השם הוא בגלוי, תאמר בתפילין שהן מחופין עורו ואין לתרץ: דהכי נמי כתיב שוי בתפילין בקמטין, חדא – דאין זה כתב גמור, דדוקא שייך של תפילין הלכה למשה מסיני, אבל ד' י' לא ועוד: בציץ איכא שם המיוחד בן ארבע אותיות, דחמיר טפי. ונראה לי דאינו קל וחומר גמור דאורייתא, אלא מדרבנן. והכי קאמר: נהי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ, כדמפרש, מכל מקום כיון דאיכא בתפילין צד חשיבות זה טפי, שיש בהן אזכרות הרבה – סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה.

ורבי יוסי סבר טומאה היתר היא בכיבור – תימה לי: אם כן גבי פרה אמאי סגי בשלישי ובשביעי? הא לאו קרבן ציבור היא לדחות שבת וטומאה: ויש לומר: דכיון דטבול יום כשר בפרה, דכתיב (במדבר ט"ו) "והיו חטאת" דאמרת טהור כל דהו, אם כן מתהום נמי נכשרי חתן השורף הפרה בלא הזאה כלל, כיון דלא ברור לן דנטמא. והוא הדין דאפילו שלישי ושביעי לא בעי, אלא מעלה בעלמא. אי סבר רבי יוסי טומאה היתר היא בכיבור הזאה כלל למה לי – גבי

יום הכפורים. תימה לי: לימא דאיצטרך הזאה משום אילו של אהרן הקרב ביום הכפורים, דכיון דיחיד הוא – מהדרנין אטהרה: ויש לומר: דהני מילי היכא דנטמא בידו טומאה דאית, כדלעיל. אבל בחששא בעלמא כי הא, ודאי למאן דמקל ואמר היתר היא בכיבור – לא הוה מצרנין מידי אפילו בדיחיד, כגון אילו של אהרן, כיון דחשיב קרבן ציבור לדחות שבת וטומאה.

מוים בכל יום. אלו דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר: אין מוזין עליו, אלא ביום השלישי וביום השביעי בלבד שהרי אם יש לחשוש לטומאתו – די בהזאה זו בלבד כדי לטהרו. ואילו ר' חנינא סגן הכהנים מחלק ואומר: כהן השורף את הפרה מוזין עליו כל שבעה ימים, ואילו כהן גדול ביום הכפורים אין מוזין עליו אלא שלישי ושביעי. ומדייקים: מאי לאו בהא קא מיפלגי [האם לא בנושא זה הם חלוקים], כי ר' מאיר סבר: טומאה של מת רק דחוייה היא בכיבור, ולכן מוים אנו עליו כל שבעה ימים, כדי לטהרו טהרה גמורה, ולצאת מידי כל ספק טומאה. ואילו ר' יוסי סבר: טומאה היתר גמור היא בכיבור, ולכן אין צורך להקפיד כל כך בהזאה. על הצעת הסבר זו תהוים: ותסברא [וכי סבור אתה] שאפשר להבין כך? שכן אי [אם] סבר ר' יוסי כי טומאת מת היתר גמור היא בכיבור –

עיונים

עצמו, שהרי לענין זה אין הברל אם היו עליו כל שבעה או רק בשלישי ושביעי, אלא מחלוקתם היתה לעצם ימי הפרישה, שלדעת ר' מאיר אף הפרישה צריכה להיות בטוהרה גמורה (ארוהל משה).
אם היתר היא בכיבור ראה בתוס' שהקשו שהר אף ביום הכיפורים יש את אילו של הכהן הגדול שאינו קרבן ציבור. והוסיפו אחרים והקשו: הרי שיער החטאת הנעשה בחוץ נאכל לכהנים, ואמרתו שבמקום שיש שריים הנאכלים לדעת הכל מקפידים על טוהרה. ויש לומר, כי עיקר הדאגה היא – לכלל השיטות – רק לקרבנות המיוחדים והמקדשים של יום הכיפורים שהם לפני ולפנים, שאם לא כן הרי היה צריך לפרוש ולהיטהר כמו כן לפני כל קרבן ציבור הנאכל (גבורת ארי).
אזרח ההלכה
הזאה על כהן השורף את הפרה כל יום משבעת ימי הפרישה של הכהן השורף את הפרה, היו מוים עליו מי חטאת שמא נטמא למת. ולא מן הדין, אלא שהוא מעלה יתירה בפרה. ופסק שלא כדברי ר' יוסי, שיהיה הוא כגון ר' חנינא סגן הכהנים ור' מאיר, ועד שראב איתו סבור כשיטתו (בי"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות פרה ארומה פ"ב ה"ד).
הזאה על כהן ליום הכיפורים. שבעת ימי הפרישה של הכהן הגדול לפני יום הכיפורים מוים עליו בשלישי ובשביעי להפרשתו, ואם חל אחד מימים אלה שגבת דוחים את ההזאה. ופסק הרמב"ם כר' יוסי וברי חנינא סגן הכהנים הסבורים כן (בי"מ). (רמב"ם שם הלכות עבודת יוה"כ פ"א ה"ד).

על אחת כמה וכמה וראה בתוס' דיה ציץ, שהקשו על קל וחומר זה. ובספר יראים מפרש שמשמש זה בתפילין הוא כרי שלא יפלו התפילין מתוך היסח הדעת וירמסו בגלים, ולענין זה ראי שאין חופי העור של התפילין מנן עליהם, ועל ידי כך נפתרה גם שאלת התוספות.
ראוי למצח מרצה יש מי שמעיר כי זה הוא המקור לכלל הגדול בהלכה שקבע ר' זירא שאף ברברים שאין חובה לעשותם, מכל מקום אם הדבר אינו אפשרי כלל – הרי זה מביב. שאף כאן, לדעת ר' שמעון אין הנחת הציץ על המצח מחוייבת, ובכל זאת אם הציץ שבור – אינו מרצה (רש"י).
נשבר הציץ מנא ליה ולכאורה הלא לר' יהודה אין צורך בלימוד זה, שהרי אמר הוא שכאשר אין הציץ על המצח אינו מרצה, וציץ שבור אינו יכול להיות על המצח, ויש לומר כי השאלה היא: מנין לו לר' יהודה שכתוב זה בא לקביעת הציץ על המצח, ושמא בא ללמדנו שהציץ חייב להיות שלם? ונמצא שאין לו מקור לדעתו בענין ציץ על מצח (תרי"ד, תור"י, תור"א"ש).
טוהרה מטומאת המת. הנתמא במת אינו נטהר בטבילה בלבד אלא צריך תחילה להיות עליו מי חטאת ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו, ורק אחר כך הוא נטהר, כאמור 'הנוע במת לכל פש אדם וטמא שבעת ימים, הוא יתחטא בו ביום השלישי ביום השביעי יטהר, ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר' (במדבר י"ט, י"א-י"ב).
הזאה ליום הכיפורים יש מי שמפרש כי בוודאי לא נחלקו לענין טהרה ביום הכיפורים

טבילה בזמנה מצוה — דכמינ [גמדרני ט], "וחטאו ביום השביעי וכנסו גנזיו וקח"ן" לא נא זה אלא ללמד על הטבילה שמהא ביום השביעי. והואה נמי מקשינן לטבילה, להיות מזהו זמנה. הלך, כל יומא מוין עליה שמה היום זמנה. לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה — והאי "וחטאו" דרשינן ליה נמסקת קדושתן כפרק שלישי (סבא). לא ירחיק — שלא ימקטו. וזוהרה לנחוק את השם "ואדעתא את שמי" (דברים יג) וקמין ליה "לא מעשין קו" וגו'. טבילה של מצוה — טבילה טהרה שהטבילה הכתובה עליו. כורך עליו גמי — להנין עליו [מפנין] חוק שטף המים. וקיימא לן — נמסקת שנת (קכג) דטבילה בזמנה מזהו פליגי. רבי יוסי סבר: מזהו, הלך דלמא לא משכח גמי, ויהיה טבילתו ליום אחר. לא מקשינן — הוהא זמנה לאו מזהו היא, וכי כמינ שלישי ושביעי — שלא יקדים ויהיה צו הוהא להוהא ארבעה ימים, אבל את השם הוהא לומן מרובה — לית לן נה.

תוספות

וסבר רבי יוסי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה כי — לא הוה מצי לשנויא ההיא דלעיל רבי יוסי ברבי יהודה היא, דסבירא ליה בפרק "המפלת" (נדח כטא) לאו מצוה היא. וכחאי גוונא משני לקמן שיליה מכלתין (פסח, פסא) ויש לומר: דכיון דפליג בהדיה רבי מאיר שמע מינה דרבי יוסי בר תלפתא הוה, שהיה חברו בר פלוגתא.

דכולי עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה — רבינו תם פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה היא. אף על גב דאמר בפרק "המפלת" (נדח לא, ושם) שמע מינה תלת, שמע מינה: טבילה בזמנה מצוה — אין

הלכה כן, אלא כרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר התם דיה טבילה באחרונה. שהרי משעים בכל יום שאין לך טובלת בזמנה טבילה של נדה ושל זבה ושל שומרת יום. ובפרק בתרא דזדה (סב, ושם) אמרינן: מכדי האידינא כוליהו ספק זבות שוינהו רבן — ליטבלינהו ביממא דשבעה, משמע שלא היו טובלות ביום בשום פעם. ורבינו חננאל פסק כבית שמאי ובית הלל דפרק "המפלת" (שם לא, ושם) דסברי טבילה בזמנה מצוה. ולאו ראייה היא, מדסברי בית שמאי ובית הלל הכי שיהא הלכה כן. דודאי רבי יוסי ברבי יהודה לא פליג עליהו, אלא סבירא ליה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל דבר זה. אם כן מצי דהכלתא כרבי יוסי ברבי יהודה. ומה שעשה רבינו אליהו הזקן וזכרנו לברכה באוהרות שלו, טבילה בזמנה, ועל ארבע גדילים, יתד על אונן תכסה הגדולים. מנהגן היה שלא היה מקפיד לכתוב כהלכתן, כמו שיש: על סתם נסקלים דתם ונתחייב תסקלהו, ויאמר המלך תלוהו. והיינו כרבי אליעזר דפרק "עגמר הדיון" (סנהדרין מה, ב) כל הנסקלין תלתין. ודלא כרבנן דאמרי: אין נתלה אלא מגדף ועובד עבודה זרה. ומהא דאמר בשמעתא דכולי עלמא אמרינן טבילה בזמנה מצוה — אין להביא ראייה! דלא הוה מצי למימר איפכא דכולי עלמא לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה דאם כן מאי טעמא דרבי מאיר? ועוד, רבי יוסי נמי על כרחך סבר טבילה בזמנה מצוה, כדשמעין ליה גבי מי שהיה שם כתוב על בשרו. **מקשינן** הוהא לטבילה — תימא: אמאי פשיט להו טפי דטבילה בזמנה מצוה מהזאה? יש לומר משום דכתיב (במדבר יט) "והוה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחתאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב" ועל כרחך הא דהדר כתיב "וחטאו ביום השביעי" — לאו משום הוהא כתיב, דהא כתיב כבר. ואי משום לאשמעינן הוהא בזמנה מצוה — ליהדר נמי הוהא דג' כדהדר הוהא דשביעי. אלא על כרחך משום "ורחץ" איצטרך לאשמעינן דתפך להזאה טבילה, ושמע מינה דטבילה בזמנה מצוה. ולמאן דלית ליה טבילה בזמנה מצוה — איכא למימר דרשי לאהי קרא כדקא דריש ליה בפרק "האומר" בידושין (סבא, ושם) דקאמר: "וחטאו ביום השביעי" למה ליה לזי איצטרך, סלקא דעתא אמיתא: הני מילי — לקדשים, אבל בתרומה בחז נמי סגי — קא משמע לן.

אם כן הוהא כלל למה ליה? שהרי כיון שהותרה, הרי זה כאילו הוקרב בטהרה. אלא עלינו לחזור בנו מהסבר זה ולומר דכולי עלמא הני תנאי סברי [לדעת הכל, תנאים אלה סבורים] כי טומאת המת רק דחוייה היא בציבור, ועל כן צריך להוות עליו. ואלא הכא בהא קמיפילגי [כאן בנושא זה נחלקו], ר' מאיר סבר: אמרינן טבילה בזמנה מצוה שאף כי הטמא, משעה שהותר לטבול, הירונו נטהר מטומאתו בכל זמן שיטבול אף אם אחר טבילתו, מכל מקום מצוה היא שיטבול מיד כשיגיע זמן טהרתו. וכשם שטבילה בזמנה מצוה כך הוהא בזמנה מצוה, וכיון שיש חשש שמה נטמא הכהן הגדול בשלושת הימים שלפני פרישתו, יש להוות עליו בכל יום, למן היום הראשון, שמה הוא שלישי לטומאתו. ואילו ר' יוסי סבר: לא אמרינן [אין אנו אומרים] כי טבילה בזמנה מצוה היא וכן אין הוהא בזמנה מצוה, ולכן אין להוות עליו אלא ביום השלישי וביום השביעי, והרי הוא נטהר בכך אף שאולי אינו יום שלישי ושביעי לטומאתו. על הסבר זה מקשים: וכי סבר ר' יוסי כי לא אמרינן [אין אנו אומרים] טבילה בזמנה מצוה? והתניא [והרי שנינו בברייתא]: הרי שהיה שם משמות ה' האסורים במחיקה כתוב ברין על בשרו של אדם — הרי זה לא ירחיק את גופו במים ולא יסוך את גופו בשמן, שמה ימחק, ולא יעמוד במקום הטנופה, שאסור לבנות את השם. נודמנה לו טבילה של מצוה וחייב לטבול כורך עליו על מקום השם גמי (מין עשב) שיכסה את השם אבל יניח למי הטבילה החרור בלי חציצה וטובל. ר' יוסי אומר: יורד וטובל כדרכו ואינו צריך להקפיד על כריכת הגמי ובלבד שלא ישפוש את המקום ומחנקו בדיים. וקיימא לן [ומחזק ביריד] כי בשאלה אם טבילה בזמנה מצוה קא מיפילגי [וחלוקים הם], שהתנא קמא סבר [הראשון סבור] כי לא אמרינן [אין אנו אומרים] שטבילה בזמנה מצוה, ולכן צריך להמתין עד שיהא לו גמי לכרך. אף אם ימנע על ידי כך מטבילה בזמנה. ור' יוסי סבר: אמרינן [אומרים אנו] טבילה בזמנה מצוה, ולכן אינו צריך להמתין עד שיהא לו גמי אלא יורד וטובל מיד. ואם כן אין לומר שמחלוקת ר' מאיר ור' יוסי היתה לענין טבילה בזמנה. אלא יש להסביר כך: דכולי עלמא להני תנאי אמרינן [לדעת הכל בשיטת תנאים אלה אומרים] אנו טבילה בזמנה מצוה, ואם כן במה נחלקין? והכא בהא קמיפילגי [וכאן בענין זה הם חלוקים] שר' מאיר סבר: **מקשינן** [מקשים]. משוים, אנו דין הוהא לדין טבילה, לומר שכשם שטבילה בזמנה מצוה — אין הוהא בזמנה מצוה. ור' יוסי סבר: לא מקשינן [אין אנו משווים] הוהא לטבילה, שאף שטבילה בזמנה מצוה — אין הוהא בזמנה מצוה ופריה אדומה מה דעתו בענין זה? אי מקיש [אם הוא משווה] הוהא לטבילה, אם כן אפילו כהן גדול ביום הכפורים נמי [גם כן] יצטרך להוות בכל יום משבעת הימים, ואי לא מקיש [אם אינו משווה] הוהא לטבילה — אם כן אפילו כהן השורף את הפרה נמי [גם כן] לא! ומדוע איפוא הוא מבדיל ביניהם? ומשיבים: לעולם תפרש כי לא מקיש [אינו משווה] וכעצם אף על כהן השורף את הפרה לא היה צריך להוות כל שבעה, אלא שכהן השורף את הפרה מעלה בעלמא [בלבד] היא שעשו בו, כשם שהוסיפו חכמים הרבה מאד מעלות ורקדוקים נוספים בדין הכהן השורף את הפרה, ולא מעיקר ההלכה, אלא כדי להדיגש את צד הטהרה שבה. ושואלים: כמאן אזלא [כשיטת מי הולכת] הא [ברייתא זו] דתנו רבנן [ששנו חכמים] אין הבל בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכפורים אלא

מסורת הש"ס
ב. שבת קכב. יומא פחא, מסכת סופרים פיה י"ב.
ג. ירושלמי יומא פיא היא (בשנינו).

גמ'
הגמ' הוא חלק מצמח הנומא המצוי בביצות ובאפיקי החלים במקומות רבים לסוגים שונים של גומא יש מתחת לקליפה תוך כך שהיה משמש למטרות שונות, וביניהן כתחבושת לפצעים ולשברים.

הקולם
הקולם הוא חלק מצמח הנומא המצוי בביצות ובאפיקי החלים במקומות רבים לסוגים שונים של גומא יש מתחת לקליפה תוך כך שהיה משמש למטרות שונות, וביניהן כתחבושת לפצעים ולשברים.

זה שם כתוב על בשרו מי שהיה שם קדושה כתוב על בשרו, אסור לרחוץ ולסוך ולעמוד במקום הטנופה. ואם נודמנה לו טבילה של מצוה, כורך עליו גמי וטובל. ואם אין לו גמי מסבב בגדיו מעל תהא חציצה, ולפי שאסור לעמוד בפני השם ערום. כדעת ר' יוסי. ופסק ר"ב כדעת רית בטור. וברבי התוספות דיה דכולי כאן (בארהג). (שער יורד קנז, ב).

מסורת הש"ס
א. פסחים סה.

ג' רסות
למה לי הזאה כלל בתי?
למה לי הזאה.

שזה הכהן הגדול הפורש לפני יום הכיפורים פרישתו לקדושה כדי שלא יקל ראשו וליבו ותבוא עליו אימה ויכון עצמו לפני כניסתו אל הקודש ולכן אחיו הכהנים נוגעין בו שהרי לא מחשש טומאה מפרישים אותו, וזה השרוף את הפרה פרישתו לטהרה, ואין אחיו הכהנים נוגעין בו.

כמאן [כשיטת מ] היא הברייתא הזאת – או כשיטת ר' מאיר או כשיטת ר' יוסי. דאי [שאם] תאמר שהיא כדעת ר' הנינא סגן הכהנים – הא איכא נמי הא [הרי יש גם כן זה] שהכהן השרוף את הפרה מוים עליו כל שבעה, וכהן ביום הכיפורים רק בשלישי ושביעי.

א על השיטה שמזים על הכהן כל שבעת הימים, שמא יום זה יום שלישי או יום שביעי לטומאה מתקף לה [מקשה עליה] ר' יוסי רבי חנינא: בשלמא [ניח] שמזים עליו ביום ראשון – שמא שלישי הוא לטומאתו, ביום שני מוים עליו – שמא שלישי הוא לטומאתו שנטמא יום לפני פרישתו. וכן ביום השלישי – שמא שלישי הוא לטומאה. יום חמישי – שמא שביעי הוא, שנטמא יומיים לפני פרישתו. יום ששי – שמא שביעי לטומאה הוא, אם נטמא יום לפני פרישתו, וכן ביום השביעי מוים עליו – שמא שביעי לטומאה הוא, אלא ביום הרביעי לפרישתו למה לי הזאה כלל? לא בחשש שהוא היום השלישי איכא לספוקי [יש

שזה פרישתו לקדושה – ליכנס למחנה שכינה, ולא יאח לזו וזה עליו, ויהא נדל מכל קלות ראש, שחלה עליו אמה כהנולתו מן הציות. וזה פרישתו לטהרה – להתמיר בטוהרה, מפי קל שערשין בו למחלו בו זיוס להטבילו להזייל מלגן של זנוקיס, לכן החמירו בטוהרה שלל יאה אלס נוגע בו. הא איכא נמי האי – שזה מוין עליו כל שבעה, וזה אין מוין עליו כל שבעה. בשלמא – יום ראשון מוין עליו שמה היום יום שלישי לטומאתו, וכן שני, וכן שלישי, שמה שעה אחת קודם פרישתו נטמא. חמישי שמא שביעי – שאם היה הראשון לפרישה שלישי לטומאה נמלא חמשי שביעי, וכן ששי וכן שביעי. אלא רביעי – אמאי מוין עליה? לא בשלישי איכא לספוקי – דהא משפירש לא נטמא נמא, ולא שביעי איכא לספוקי – שאם היה שביעי לטומאתו הרי יום אחד לפני פרישתו שלישי לטומאה, נמלא שלל הזה בשלישי, והואט שביעי שלל שלישי אינו כלום.

תוספות

והא דקאמר התם והוה הטהור על הטמא למה לי – אצטרין, סלקא דעתך אמינא שלישי למעוטי שני שביעי למעוטי ששי, דקא ממעט ימי טהרה. אבל היכא דעבד ברביעי ובשמיני – אימא שפיר דמי, קא משמע לך. יש לפרש אפילו למהן דאמר אין הזאה בזמנה מצוה ואו או

קאמר, ברביעי או בשמיני. כלומר: סלקא דעתך אמינא אי עבד הזאה קמיינתא ברביעי והשניה שביעי או קמיינתא שלישי כמשפטה ובתרייתא בשמיני – קא משמע לך דבעינן שיהא ד' ימים בין הזאה להזאה לא פחות ולא יותר, וכן פירש רש"י התם.

דאי רבי חנינא סגן הכהנים הא איכא נמי הא – תימה לי: אכתי איכא נמי שזה פורש ללשכת פרהדרין, וזה פורש ללשכה שעל פני הבהרה: יש לומר: דלא קא חשיב אלא מילתא דחשיבותא, שיש מעלה בזה מבוה, אבל מה שזה פורש ללשכה זו וזה פורש ללשכה זו – לאו מילתא דחשיבותא הוא בהאי טיפ מבחאי. אי נמי, נראה לי לפרש דתרי מילי קחשיב: שזה פרישתו לקדושה – דהיינו ללשכת פרהדרין, שהיתה בנויה בקודש. ואפילו אם תמצוי לומר שהיתה פתוחה לחול, ואם כן הוה תוכה חול, דאי לאו הכי הא אין ישיבה בעורה וכל שכן שאין ישינים בה, ואם כן לא הוי פרישתו לקדושה – יש לומר אפילו הכי, כיון דהיתה בנויה בקדש בסמוך לעורה – קרי ליה שפיר פרישה לקדושה. וזה פרישתו לטהרה – ללשכה שעל פני הבהרה, העומדת בהר הבית שאין בו קדושה יותר מירושלים, אלא טהור יותר שהוב ובעל קרי וכל מי שטומאה יוצאה מגופו אין נכנסין לו. ויש מפרשין: דלשכת פרהדרין היתה פתוחה לקודש, ואף על גב דאם כן קדש הואי ואין ישינן בה – יש לומר כיון שבנויה בחול ופתוחה לקדש, ונהי דתוכה קדש לענין אכילת קדשי קדשים, כדמשמע ב"איוהו מקומין" (ובחים נ,א), מיהו מותר לישב בה ולישן בה, דלא קדשה לגמרי כקדושת עזרה. דהא אמר בפרק "איוהו מקומין" (שם) דאין חייבין עליון כרת טמאים הנכנסין שם, והכי נמי מותר לישב ולישן בהם. ועוד איכא בנייהו מילתא אחריתי: שזה אחיו הכהנים נוגעין בו, וזה אין אחיו הכהנים נוגעין בו. ולא נהירא, כדמשמע לקמן בשילהי פרק שני (כה,א ושם) גבי זקן יושב במערה דאין ישיבה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש.

מסויימים בטלה הזאה שני ימים.

אורה ההלכה

אין אחיו נוגעין בו – הכהן השרוף את הפרה לא היו אף אחיו הכהנים נוגעין בו בימי פרישתו. כדי להרבות במעלת הטהרה. כגמרא כאן. (רמב"ם ספר טהרה הלכות פרה ארומה פ"ב ה"א).

אין הזאה דוחה שבת – הזאה היא בה משום איסור שבת, ואינה דוחה את השבת. לפיכך מלכתחילה היו מפרישים את הכהן השרוף את הפרה ברביעי בשבת, כדי שחול יום רביעי לפרישתו (שאנו צריך הזאה בה בשבת. כדברי רבא כאן. (רמב"ם שם ה"ד).

לוסתפק]. שהרי לפני שלושה ימים כבר פרש לטהרה ולא שמא זהו היום השמיני איכא לספוקי [יש להסתפק], שגם אם יום זה הוא השביעי לטומאתו אין בדבר תועלת שהרי לא היו עליו ביום השלישי לטומאה זו, ואם כן אין טעם להוות בשביעי, שאין הזאת שביעי בלא הזאת שלישי, ואם כן מה טעם ההזאה ביום הרביעי? ותוהים: ולטעמך [ולטענתך] למה שאתה סבור שממש בכל יום מוים עליו, הזאה כל שבעה מי איכא [האם ישנה], האפשר שיוו עליו כל שבעה ימים? והא קיימא לן [נהרי מוחזק בדינן] שהזאה שבות היא, שתיקנו חכמים שמירה יתירה לשבת, ואסרו כמה דברים, והזאה בכלל זה ואינה דוחה את השבת, ואם כן, בשבת על כרחך הרי אין מוים! אלא מאי אית לך למימר [מה יש לך לומר] שכאשר אמרו שמזים שבעה ימים אינו מדוייק, ולמעשה הריהו לבר [חזון מיום] השבת, ואם כן הכא נמי [כאן] גם כן יש לפרש שמזים עליו שבעה ימים – לבר [חזון] מן היום הרביעי לפרישה, שאז אין צורך להוות עליו. אמר רבא: הלכך [משום כן] כהן גדול ביום הכפורים, דלא בדידן תליא מילתא אלא בקביעא דירחא תליא מילתא [שלא בנו תלוי הדבר אלא בקביעות החודש תלוי הדבר] באיזה יום מימי השבוע יחל בפרישתו שהרי בתלתא [בשלושה] בתשרי בני לאפרושי [צריך להפריש אותן] וכל אימת בימי השבוע

עיונים

הזאה שבת וכבר הקשו (שעה"מ ועד): הרי בפירוש אמרו שאין שבות במקדש, ואם כן מודע אין מוים משום שבות? ותירצו: כי בענין הזאה יש יותר מאשר שבות אספת, שיש שבות בעצם ההזאה, ויש שבות בטילטול המים, ויש אף חוששים לגזירות נספות (משום "תיקוני גברא"), וביותר משבות אחת לא התירו אף במקדש (מצפה איתן. מכתב לחזקיהו).

שבעה לבר מרוביעו – הקשו: הרי לפעמים יזמן שיחול יום שלישי לפרישתו בשבת, ואם כן שוב אין אפשרות לחוות עליו בשביעי, שהרי לא היוו בשלישי בזמנו! ותירצו שאין חובה שיהא ההזאה בשלישי דווקא, אלא משלישי ואילך (ר"י הלבן). ועל ידי כך מתורצת הקושיה המצויה מאד אצל האחרונים על דברי רש"י, שבמקרים

וכל אימת דמתרמי מפרשינן ליה — וקף על גז ללא הוי רביעי שלו נשגת, ומנאלת אולמו נטלה שני ימים. דבדידן תליא מילתא — שאין זמנה קבוע. דניתרמי רביעי שלו בשבת — ולא יסקנו היוםיו אלא יום אחד. פרהדרין — פקדי המלך. לשכת שוהנין ממון לכהונה — מתוך נקמא: לשכת שרים. בהתורה — כל ימי שמעון הדיק שהארץ ימים, הוי קוראין אומה לשכת נלווטי. מתוך שוהנין ממון לכהונה — מתוך שכהני ציט שני הוי עומדין על ידי ממון, שומעין על כהונה גדולה למלכי ציט ששמונלי. מחליפין אותה כל שנים עשר חדש — כלומר: שרעפים הוי, ולא הוי מוציאין שנתן, ומעמדיס אחר מממיו. וכל כהן המתחדש בה קומר אומה וזונה ציט נאה מן הראשון, סמחא קרויה על שמו, ונמלא מתחלפת כל שנה ושנה. כפרהדרין הללו — שהמך ממלסן כלל שנה ושנה, חזרו לקרות לשכת פרהדרין. הנחתומין — הלוקמין מנאסא מעטס הארץ למסור פה לטוק — לא חייבו עליסן להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים, אלא תרומת מעשר שניא שאול אחד ממאס. והלא יתן לכהן. אכל שאר כל אדם — הטילו עליו להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים, ומעשר ראשון ומעשר שני מפרשינן אומן ואין נומינס. ונחמסו חזר עסקינן, וממון שאול נגיל למסור כל שנה הקילו עליו, שאינו נרץ להפריס עליו מעשר שני של דמאי לנלות לירושלים [אין לפדות.

דמתרמי תלתא בתשרי — מפרשינן ליה. אָבֵל כהן השורף את הפרה, דבדידן תליא מילתא — מפרשינן ליה ברכיעי בשבת, פי היכי דניתרמי רביעי שלו בשבת.

ב "לשכת פרהדרין" וכו'. תניא, רבי יהודה: וְכִי לִשְׁכַּת פְּרֹהֶדְרִין הֵיחָהּ? וְהֲלֹא לִשְׁכַּת בְּלוּוִטִי הֵיחָהּ! אָלֵא, בְּתַחֲלָה הָיוּ קוֹרְיֵן אוֹתָהּ לִשְׁכַּת בְּלוּוִטִי, וּמִתּוֹךְ שְׁנוֹתֵינָן עָלֵינוּ מִמּוֹן לְפָהֳנֵהּ וּמְחֻלְפִין אוֹתָהּ כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, כְּפִרְהֶדְרִין הֲלָלוּ שְׁמֻחֲלִיפִין אוֹתָם כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, לְפִיכָךְ הָיוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ לִשְׁכַּת פְּרֹהֶדְרִין. תַּנּוּן הָתֵם: הַהֲתַחְמוּיֵן לֹא חֵיבוּ אוֹתָן חֻקִּמֵים לְהַפְרִישׁ אֶלֶּא תְרוּמַת מַעְשֵׂר וְחֻלָּה. בְּשֻׁלְמָא תְרוּמָה גְדוֹלָה לֹא, דְתַנְיָא:

מסורת הש"ס
 ב. תוספתא יומא פ"א.
 ג. ירושלמי יומא פ"א ה"א.
 ד. דמאי פ"ה מ"ד.

גרסות
 תניא ר' יהודה בכתיב:
 תניא אמר ר' יהודה,
 ומחליפין אותה בכתיב:
 ומחליפין אותן משמים.

לשון
בלוויטי
 מקור המילה הוא מהיוונית βλωυτίζ (בלוויטיס) שפירושו: אצמי המועצה, אנשי מועצת העיר.

החיים
ממונים לשנים עשר חדש
 הפקידים הממונים ברומא ומצבותיה היו מתמנים כרובל לשנה אחת, כאשר נעשו המינויים באופן רשמי (בכחירת הסנטורים), או כאשר היו הפקידים תלויים בממונים הנבחרים. רבים מן הפקידים הללו ניסו למלא את קונתם הפרטית בכספי מיסים שהיו סוחטים מן הציבור בבשך תקופת המינוי הקצרה שלהם. ומשום כך אין דחקו במעלי מקצועות שונים שלסם מיסים יותר מכפי שהיו מחוייבים על פי החוק.

בין הפקידים הללו היו גם ממונים שתפקידם היה להשגיח על המחירים, והם היו אפוא סוג מיוחד של "פרהדרין".

דמתרמי תלתא (שומדמן שלושה) בתשרי מפרשינן ליה (מפרשיים אנו אומן), אף שיתכן שתחבטל בשל כך הואתו פעמיים, כיום השבת וכן כיום הרביעי להפרשתו כאמור. אבל כהן השורף את הפרה, דבדידן תליא מילתא (שגנו תלוי הדבר) באיזה יום נפריש אותו מפרשינן ליה (מפרשיים אנו אותן) ביום רביעי בשבת כי היכי דניתרמי (כדי שיזדמן) רביעי שלו בשבת, כי ביום הרביעי לפרישה אין צורך להוות, ובשבת אסור להוות, ונמצא שבשאר הימים שבהם יש טעם להוות יוכלו להוות בכלום.

ב אחרי הדיון בגמרא בענין מצות הפרישה, שבים לביאור המשנה. שנינו שם שמביאין את הכהן הגדול ללשכת פרהדרין. תניא [שנינו בכרייתא]: אמר ר' יהודה וכי לשכת פרהדרין (לשכת פקדי המלך הממונים לשנה) היתה? והלא לשכת בלוויטי לשכת השרים וראשי המועצה היתה קרויה! אלא, בתחלה בזמן כהונת שמעון הצדיק וחביריו שבשל צידקתם האריכו ימים בכהונתם היו קורין אותה לשכת בלוויטי (הגדולים), לפי שהיתה מקומו הקבוע של הכהן הגדול. ומתוך שבמשך הדרות היו זמנים שהיו אנשים שאינם ראויים נותנין למחזיק בשלטון עליו על הרצון לזכות בכהונה הגדולה אף שלא לפי מעלתם ממון רב כדי לקבל מינוי זה של כהונה גדולה וכך היו אכן מתמנים, ומתוך שהיו רשעים ולא הוציאו שנתם לכך היו מחליפין אותה את כהונתה הגדולה כל שנים עשר חודש וממנים לתפקיד זה בכל שנה איש אחר כפרהדרין הללו (כמו פקידים אלה) שמחליפין אותם כל שנים עשר חודש, לפיכך היו קורין אותה בזולול לשכת פרהדרין שאף היא בשל חילופי הכהנים היתה מתחלפת בכל שנה לפי שכל אחד היה הורס את לישכת קודמו ובונה לו מפוארת ממנה. כיון שהזכור נענין הפרהדרין, מביאים הלכה אחרת שבה נזכרו פקידים אלה. תנן התם [שן] במשנה במסכת דמאי: הנחתומין אופי הלחם לרבים — לא חייבו אותן חממים להפריש מן הדמאי (הבואה שנקנתה מעם הארץ וספק אם הופרשו ממנה כל מתנות הלויים והכהנים) אלא תרומת מעשר אחד ממאה מן התבואה, שהיה ניתן לכהנים וכן חלה שמפרישים תמיד מן העיסה, ושאלו: בשלמא [ניוין] תרומה גדולה היתנת לכהן, (ששיעורה אחד מחמישים בערך) לא חייבו אותם להפריש, דתניא [שכן שנינו בכרייתא]:

הגדול. ומתוך שבמשך הדרות היו זמנים שהיו אנשים שאינם ראויים נותנין למחזיק בשלטון עליו על הרצון לזכות בכהונה הגדולה אף שלא לפי מעלתם ממון רב כדי לקבל מינוי זה של כהונה גדולה וכך היו אכן מתמנים, ומתוך שהיו רשעים ולא הוציאו שנתם לכך היו מחליפין אותה את כהונתה הגדולה כל שנים עשר חודש וממנים לתפקיד זה בכל שנה איש אחר כפרהדרין הללו (כמו פקידים אלה) שמחליפין אותם כל שנים עשר חודש, לפיכך היו קורין אותה בזולול לשכת פרהדרין שאף היא בשל חילופי הכהנים היתה מתחלפת בכל שנה לפי שכל אחד היה הורס את לישכת קודמו ובונה לו מפוארת ממנה. כיון שהזכור נענין הפרהדרין, מביאים הלכה אחרת שבה נזכרו פקידים אלה. תנן התם [שן] במשנה במסכת דמאי: הנחתומין אופי הלחם לרבים — לא חייבו אותן חממים להפריש מן הדמאי (הבואה שנקנתה מעם הארץ וספק אם הופרשו ממנה כל מתנות הלויים והכהנים) אלא תרומת מעשר אחד ממאה מן התבואה, שהיה ניתן לכהנים וכן חלה שמפרישים תמיד מן העיסה, ושאלו: בשלמא [ניוין] תרומה גדולה היתנת לכהן, (ששיעורה אחד מחמישים בערך) לא חייבו אותם להפריש, דתניא [שכן שנינו בכרייתא]:

הוא מפרש, מדה גסה לוקח משתכר — לוקח מפרש. ופרין אפילו מעשר שני, ונסקה לירושלים! ומשני: בדין הוא שלא יפריש כלום, שאין מוסרין ודאי לעם הארץ. כלומר: דאפילו ודאי דאיכא למימר דעם הארץ יעשרנו — אפילו הכי לא סמכינן עליה, דחיישינן דילמא לא מתקן ליה. והיינו דקאמר אין מוסרין אפילו ודאי לעם הארץ דוקא, אבל לחבר שרי, ומתניתינן בנחתום חבר שמוכר לחבר עסקינן. ואם כן בדין הוא דנחתום לא יפריש לכל הפחות מעשר שני, משום דטריחא מילתא טובא לאסוקיה לירושלים — פטורים הנחתומין מלהפריש מעשר שני משום דטריחא מילתא, ומתוך שהפרהדרין הללו חובטין אותו וכו'. מיהו, חבר הלוקח מהם — מפרשי מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים. ואין לפרש שאין מוסרין ודאי לעם הארץ, אבל דמאי מוסרין — דהא ליתא, דבעירובין פרק "בכל מערבין" (ל,ג), מוכח דאין מוסרין דמאי לעם הארץ, גבי עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק, ובפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פח,א) גבי הלוקח ירק מן השוק וכו', ובפרק קמא דחולין (ו,א), הנותן לחמותו — מעשר את שהוא נתן לה ואת שהוא נוטל הימנה. ומקשה מני על דרבי אלעזר: אם במדה דקה — יפריש על הכל, ולא משני מיד, לפי שכבר תירץ לרבי יוחנן והוא הדין לרבי אלעזר.

קייובים
ומחליפין אותה ראה ברשיי ומפרשים אחרים האומרים כי החלפה זו היתה של הלכה עצמה. שהיו בניסן אותה כל שנה מחודש לפי כבודם, שהרי לא היו יראי שמים ורצו להתגדר בממונם ובתוקפם.
הפרשת תרומות ודמאי כשאדם מפרש מתנות כהונה וליה מתבואה שוודאי לא הופרשו ממנה מתנות דמאי, כך הוא עשה: מפרש תחילה תרומה גדולה (שהיא כרובל אחד מתמישים, אבל רשאי לפדות או להוסיף) ותרומה זו קרושה היא ואסורה באכילה הנאה לישראל, ואחר כך מפרש מעשר ראשון הניתן ללוי, והלוי מפרש מחלקו עשירית אחת (מעשר מן המעשר) הקרוי "תרומת מעשר" שדינו אף כדן התרומה הגדולה, ושאר חלקו של הלוי הוא חולין גמורים. וחזרו בעל התבואה ומפרש עוד מעשר שני, שלאחר הפרשתו אין רשאים להשתמש בו אלא להעלותו לירושלים לאוכלו בה. ובכל שנה שלישיית מפרש במקום מעשר שני מעשר עני הניתן לעניים, ואין בו קרושה. הדמאי, שהוא תבואה שנלקחה מעם הארץ שיש לחשוש שזמא לא עישר כראוי,

אורה ההלכה
תרומות הנחתומים לא חייבו חממים את הנחתומים להפריש מתבואת דמאי אלא תרומת מעשר בלבד (כדי שפירשהו בטהרה עם החלה) כדברי ר' יוחנן בתלמוד הירושלמי והקנה מפרש מעשרות. כמשנה המובאת כאן. (רמב"ם ס' ירעים הל' מעשרות פ"ט ה"ב).

